

Asia Tekijänoikeuden kohde

Hakija V

Annettu 19.5.2020

Tiivistelmä

Tekijänoikeus suojaa tekijänoikeuslain 1§:ssä tarkoitettua teosta, olkoonpa se kaunokirjallinen tahi selittävä kirjallinen tai suullinen esitys, sävellys- tai näyttämöteos, elokuvateos, valokuvateos tai muu kuvataiteen teos, rakennustaiteen, taidekäsityön tai taideteollisuuden tuote taikka ilmetköönpä se muulla tavalla.

Tällaisena voi tulla kyseeseen myös piirroshahmon konkreettinen toteutus.

LAUSUNTOPYYNTÖ

1. Hakija on pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitetun tekijänoikeuden kohteen määrittelystä. Hänen mukaansa tulkintaongelman aiheuttaa se, että tekijänoikeuslain tarkoittamia teoksia ei suojata vain sellaisenaan vaan myös muutettuna sekä toisessa taidelajissa tai toista tekotapaa käyttäen. Lisäksi oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että saadakseen tekijänoikeudellista suojaa teoksen ei tarvitse olla fikseerattu eli ilmetä materiaalisella alustalla, mitä lakikaan ei edellytä. Näin suoja sijoittuu muodon ja sisällön väliin.
2. Niin sanotun objektiivisen ideaopin mukaan tekijänoikeuden kohde on teos sen abstraktissa muodossa. Aiempien tekijänoikeusneuvoston lausuntojen perustelujen voidaan katsoa olevan vaihtelevia sekä perusteluiltaan suppeita. Niissä ei oteta kantaa, voidaanko yksittäistä piirros- tai muuta hahmoa pitää sellaisenaan teoksena, jolloin se saisi suojaa myös muissa taidelajeissa ja muita tekotapoja käyttäen.
3. Hakija kysyy ensiksi, suojaako tekijänoikeuslaki teoksen sisäistä muotoa eli sisältöjen ja ideoiden ja aistein tarkasteltavissa olevan manifestaation väliin jäävää abstraktia teosta. Esimerkkinä voi käyttää markkinaoikeuden lainvoimaisessa ratkaisussa MAO:302/18 mainittua animoitua alusta, josta ratkaisussa puhuttiin teoksena eikä kyseistä alusta koskevana konkreettisena 3D-mallinnuksena. Toiseksi, voidaanko yksittäistä piirros- tai muuta hahmoa itsessään pitää teoksena, jolloin kyseinen hahmo saisi suojaa myös

muissa taidelajeissa ja muita tekotapoja käyttäen. Esimerkkinä voi käyttää useissa suomalaisissa elokuvissa esiintynyttä, nimettyä hahmoa.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

4. Tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/1961) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja TekijäL:n soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova. Tekijänoikeusneuvosto ei ratkaise näyttökysymyksiä, ei ota kantaa osapuolten välisiin sopimuksiin eikä muihin lainsäädännöllisiin suojamuotoihin, kuten mallisuojaan.

Tekijänoikeudesta

5. TekijäL 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, olkoonpa se kaunokirjallinen tai selittävä kirjallinen tai suullinen esitys, sävellys- tai näyttämöteos, elokuvateos, valokuvateos tai muu kuvataiteen teos, rakennustaiteen, taidekäsityön tai taideteollisuuden tuote taikka ilmetköönpä se muulla tavalla, on tekijänoikeus teokseen. Tekijänoikeus syntyy siten lähtökohtaisesti teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle.
6. TekijäL 1 §:n mukaiselta teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijänsä itsenäisen luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tällöin se ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Esimerkiksi tuotteen kirjallisella tai taiteellisella laadulla ei ole merkitystä eikä tuotteen aikaansaamiseksi vaaditulla työ- tai tietomäärällä. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla.
7. Euroopan Unionin tuomioistuin katsoi 1.12.2011 antamassaan ratkaisussa C-145/10 (Painer), että teos voi saada tekijänoikeussuojaa, jos se on tekijänsä henkisen luomistyön tulos siten, että se kuvastaa tekijän persoonaa ja siitä käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Kansallisen tuomioistuimen tehtävä on ratkaista lopullisesti, ylittyykö teoskynnys.
8. WIPO:n tekijänoikeussopimuksen 2 artiklassa tekijänoikeussuojan ulottuvuudesta on todettu seuraavasti: ”Tekijänoikeussuoja ulottuu ilmauksiin; se ei ulotu ideoihin, menettelytapoihin, toimintamenetelmiin tai matemaattisiin käsitteisiin sinänsä. Tekijänoikeus ei siten suojaa teoksen ideaa tai valmistusmenetelmää, vaan sitä persoonallista ilmenemismuotoa, joka ideaa tai valmistusmenetelmää hyödyntäen on teoksessa toteutettu.” Tekijänoikeussuoja ei siten estä toista henkilöä hyödyntämästä esimerkiksi toisen ideaa tai samaa valmistusmenetelmää.

9. Euroopan Unionin tuomioistuin katsoi 22.12.2010 antamassaan ratkaisussa C-393/09 (BSA), että teossuojaa eivät nauti sellaiset osat, joita luonnehtii niiden tekninen tehtävä.
10. Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään TekijäL 2 §:ssä. TekijäL 2 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, lain 2 luvussa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, toisessa taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen.
11. Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään TekijäL 3 §:ssä. TekijäL 3 §:n 1 momentin mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin.
12. Tekijänoikeuslain 4 §:n 1 momentin nojalla sillä, joka on kääntänyt teoksen, muunnellut sitä tai saattanut sen toiseen kirjallisuus- tai taidelajiin, on tekijänoikeus teokseen tuossa muunnellussa muodossa. Teoksen muuntelijan on saatava alkuperäisen teoksen tekijänoikeuden haltijan suostumus kappaleen valmistamiseen ja yleisön saataville saattamiseen.
13. Muuntelijan yksinomainen oikeus rajoittuu hänen omaan teokseensa. Saadakseen tekijänoikeuslain 1 §:n mukaista suojaa on käännöksen tai muun muunnelman ylitettävä teoskynnys eli täytettävä itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimukset. Kappaleiden valmistaminen tekijänoikeuslain 4 §:n 1 momentin nojalla suojaa saavasta muunnelmasta sekä muunnelman saattaminen yleisön saataviin edellyttää sekä alkuperäisen teoksen tekijän että muuntelijan suostumusta.
14. Tekijänoikeuslain 4 §:n 2 momentin mukaan, jos joku teosta vapaasti ja itsenäisesti muuttaen on saanut aikaan uuden ja itsenäisen teoksen, hänen tekijänoikeutensa ei riipu tekijänoikeudesta alkuperäisteokseen.
15. Tekijänoikeus on TekijäL 43 §:n mukaan voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän kuolinvuodesta.

Tekijänoikeusneuvoston aikaisempia lausuntoja

16. Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN 1986:8 oli kyse käsikirjoituksessa esiintyvistä hahmosta. Hahmon katsottiin olevan yksi teoksen elementeistä, eikä hahmon käyttäminen teoksesta irrotettuna saanut tekijänoikeudellista suojaa. Lausunnossa TN 1993:25 Elokuvahahmot eivät visuaalisesti arvioituna olleet niin itsenäisiä ja omaperäisiä, että ne olisivat voineet saada tekijänoikeus-suojaa.
17. Lausunnossa TN 2006:16 todettiin, että tekijänoikeuslaki ei sellaisenaan tarjoa suojaa piirroshahmoon vaan teostasoiseen piirrokseseen. Lausuntopyynnössä ky-

seessä olleet, satuhahmoa kokevat piirroksiset olivat niin itsenäisiä ja omaperäisiä, että ne ylittivät teoskynnyksen. Mikäli joku kopioi tällaisen piirroksen, tai jos uutta hahmosta tehtävää piirrosta oli pidettävä alkuperäisen piirroksen muunnelmana niin että se ei nauti itsenäistä teokselle tarjottavaa tekijänoikeussuojaa alkuperäisestä riippumatta, sellaisen piirroksen käytöstä oli sovittava alkuperäisen tekijän kanssa. Tekijä ei kuitenkaan voi tekijänoikeuslakiin vedoten saada suojaa pelkästään sitä vastaan, että joku toinen tekee elokuvan hahmosta tai että hahmo piirretään uudestaan sellaisella tavalla, joka ei loukkaa alkuperäisen hahmon tekijän oikeutta.

18. Lausunnossa TN 2018:12 abstrakti hahmo sellaisenaan ei ollut tekijänoikeussuojaa saava teos. Sen sijaan hahmon konkreettiset toteutukset, olivatpa ne perinteisiä, 3D-grafiikalla toteutettuja tai animointeja, voivat ylittää teoskynnyksen.

Vastaus lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

19. Vastauksena ensimmäiseen kysymykseen tekijänoikeusneuvosto toteaa seuraavaa. Tekijänoikeuslain 1 §:ään sisältyy esimerkkiluettelo erilaisista teoksista, jotka voivat saada teossuojaa. Esimerkkiluettelo ei ole tyhjentävä. Mainittujen teostyyppien lisäksi teos voi saman pykälän nimenomaisen maininnan mukaan ilmetä myös muulla tavalla. Kuten tekijänoikeuslain esitöissä on todettu, tarkempaa määritelmää siitä, mitä laissa tarkoitetaan teoksella, ei ole katsottu tarpeelliseksi. Ratkaisun täytyy riippua olosuhteiden harkinnasta kussakin yksityisessä tapauksessa. (KM 1953:5, s. 44.)
20. Samassa mietinnössä todetaan, että tekijänoikeus koskee ensi sijassa henkistä eli aineetonta luomusta, mutta tekijänoikeus käsittää tämän luomuksen kaikissa niissä muodoissa, joissa se saattaa ilmetä menettämättä identtisuuttään. Koska teoksella voi olla niin monia ja vaihtelevia ilmaisumuotoja, tarkoituksenmukaiselta on näyttänyt, että säännöksessä mainitaan joukko teosten tyyppillisimpiä ja tavallisimmin esiintyviä ilmaisumuotoja.
21. Kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa on ytimekkäästi selostettu oikeustieteellisen teorian muutosta ja kehitystä tekijänoikeuden alueella tekijänoikeuden kohteen osalta. (Haarmann: Tekijänoikeus ja lähioikeudet, Helsinki 2005, s. 47-49). Lain taustalla oleva, yllä mainittu valmisteluteksti heijastelee myös tätä kehitystä, mutta tekijänoikeuden kohdetta ei itse lakitekstissä ole sidottu mihinkään tekijänoikeudelliseen teoriaan.
22. Kirjallisuudessa on edelleen mainittu, että tekijänoikeussuojan saamisen kannalta ratkaisevaa on vain se ilmaisumuoto, johon tekijän luomistyö on johtanut. Suojaa saa vain se ilmenemis- tai ilmaisumuoto, johon teoksen tekijä on henkisen luomistyön tuotteensa saattanut. (Harenko – Niiranen – Tarkela: Tekijänoikeus 2016, s. 17)

23. Sama asia on nähtävissä myös itse lakitekstissä. Tekijänoikeuslain 1 §:n alku antaa ei-tyhjentävän esimerkkiluettelon lain tekijänoikeudella suojaamien teoksien eri ilmaisumuodoista: ”Sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen, olkoonpa se kaunokirjallinen tai selittävä kirjallinen tai suullinen esitys, sävellys- tai näyttämöteos, elokuvateos, valokuvateos tai muu kuvataiteen teos, rakennustaiteen, taidekäsityön tai taideteollisuuden tuote”. Suojan kohteen kannalta on huomattava mainitun pykälän ja virkkeen loppu: ”taikka ilmetköönpä se muulla tavalla”.
24. Euroopan unionin tuomioistuin on ratkaisuisaan Cofemel (C-683/17) sekä Levola (C-310/17) todennut, että teos merkitsee sitä, että yhtäältä on olemassa suojan kohde, joka on omaperäinen siinä mielessä, että se on tekijänsä henkisen luovan työn tulos. Toisaalta teokseksi voidaan luokitella vain elementtejä, joita voidaan pitää ilmauksena tällaisesta luovasta ja henkisestä työstä. Jälkimmäisen osatekijän osalta on mainittava, että teoksen käsite välttämättä edellyttää sellaisen suojan kohteen olemassaoloa, joka voidaan tunnistaa riittävän tarkasti ja objektiivisesti. Täsmällisyyden ja objektiivisuuden vaatimusta ei täyty sellainen tunnistaminen, joka perustuu pääasiallisesti kyseessä olevaa kohdetta tarkastelevan henkilön väistämättä subjektiivisiin tuntemuksiin. Tekijänoikeusneuvoston arvion mukaan sen lausuntokäytännössä toistunut konkreettisen ilmiön olemassaolon edellytys vastaa sisällöllisesti unionin tuomioistuimen mainittua ilmaisun täsmällisyyden ja objektiivisuuden vaatimusta.
25. Vastauksena ensimmäiseen kysymykseen tekijänoikeusneuvoston harkinnan mukaan tekijänoikeussuojaa saa tekijänoikeusneuvoston aiemmista lausunnoista ilmenevin tavoin teoksen konkreettinen ilmiö, joka voi vaihdella teoslajeittain. Ratkaisu on tehtävä, kuten myös tekijänoikeuslain esitöissä on mainittu, tapauskohtaisesti olosuhteiden mukaan harkiten. Tarkempi oikeudellinen tulkinta ja systematisointi jää oikeustieteen tehtäväksi, minne se luontevimmin kuuluu. Tekijänoikeusneuvosto ei anna lausuntoa esimerkkinä mainitusta animoidusta aluksesta, koska sitä koskeva asia on hakijan mukaan jo lainvoimaisesti ratkaistu hakijan mainitsemassa markkinaoikeuden ratkaisussa.
26. Vastauksena toiseen kysymykseen yksittäisissä piirroshahmoissa suojaa voivat saada tekijänoikeusneuvoston lausuntojen TN 2006:16 ja TN 2018:12 mukaisesti piirroshahmojen konkreettiset toteutukset, mikäli ne kuvastavat tekijänsä persoonaa ja niistä käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä siinä määrin, että ne itsenäisinä ja omaperäisinä ylittävät teoskynnyksen.
27. Kummankin kysymyksen osalta tekijänoikeus antaa suojaa paitsi teoksen identtisiä kopioita vastaan, myös suhteessa vain vähäisin muutoksien toteutettuihin, epäitsenäisiin muunnelmiin. Kuten korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2018:21 mainitaan, tapauskohtaisesti on arvioitava, onko

esimerkiksi tapauksessa kyseessä oleva, valokuvaa hyödyntäen tehty maalaus siinä määrin samanlainen, että kyseessä on alkuperäisen valokuvan kappale. Myös oikeuskirjallisuudessa on todettu, että suojan kohde silloin, kun teos on saatettu toiseen teoslajiin, määrittyy yksinkertaisesti samanlaisuusarvioinnin kautta.

28. Lisäksi tekijänoikeuslain 4 §:n 1 momentin nojalla sillä, joka on kääntänyt teoksen, muunnellut sitä tai saattanut sen toiseen kirjallisuus- tai taidelajiin, on tekijänoikeus teokseen tuossa muunnellussa muodossa, mikäli muunnelma ilmentää muuntelijansa vapaita ja luovia valintoja niin, että kyseessä on niiltä osin itsenäinen ja omaperäinen teos. Teoksen muuntelijan on pääsääntöisesti saatava alkuperäisen teoksen tekijänoikeuden haltijan suostumus kappaleen valmistamiseen muuhun kuin yksityiskäyttöön ja yleisön saataville saattamiseen. Tällöin puhutaan niin sanotusta jälkiperäisestä teoksesta.
29. Jos joku on teosta vapaasti ja itsenäisesti muuttaen saanut aikaan uuden ja itsenäisen teoksen, ei hänen tekijänoikeutensa tekijänoikeuslain 4 §:n 2 momentin mukaan riipu tekijänoikeudesta alkuperäisteokseen. Esimerkiksi toisen, varhemman teoksen ideaa, aihetta, tosiasiatietoja tai vaikutteita hyödyntäen tehdyssä teoksessa on kyse uudesta teoksesta, jonka tekijä ei loukkaa alkuperäisen teoksen tekijänoikeutta tai tarvitse sen tekijänoikeuden haltijan lupaa oman teoksensa hyödyntämiseen. Kuten korkeimman oikeuden ratkaisussa on yllä mainittu, kyse on viime kädessä tapauskohtaisesta arvioinnista.
30. Tekijänoikeusneuvosto ei lausu täsmällisemmin hakijan mainitsemasta elokuvan henkilöhahmon tekijänoikeudellisesta asemasta. Koska hakijalla ei ole ollut tietoja mahdollisesta tekijästä tai tekijänoikeuden haltijasta, niin tältä ei ole voitu pyytää vastinetta. Tekijänoikeusneuvosto ei anna lausuntoa muun lainsäädännön kuten mallioikeus- ja tavaramerkkilainsäädännön soveltamisesta.

Puheenjohtaja

Ulla-Maija Mylly

Sihteeri

Perttu Virtanen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Ulla-Maija Mylly (puheenjohtaja), Olli Pitkänen, Lottaliina Pokkinen, Sanna Nikula, Aku Toivonen, Antti Kotilainen, Ismo Huhtanen, Maria Rehbinder, Timo Enroth, Tuula Hämäläinen ja Riikka Tähtivuori.